

ОНА ТИЛИ MASHG'ULOTLARIDA KEYSLARDAN FOYDALANISH

МЕТОДИКАСИ

O'zbekiston Respublikasi Ichki ishlar

vazirligi Surxondaryo akademik

litseyi Ona tili va adabiyot fani o'qituvchisi

Boysariyeva Manzura

ANNOTATSIYA

Bu maqolada ona tili fanida keys metodlaridan matnlarda foydalanish haqida fikr yuritilgan. Hozirgi vaqtda ona tili matnlar asosida yaratilyapti. Mana shu matnlarni o'quvchilar bilan birgalikda keys metodi orqali tahlil qilish maqolamning bosh maqsadlaridan biri sanaladi.

In this dissertation the use of case methods in texts in the subject of mother tongue is considered. Now mother tongue is created on the basis of texts. Analyring these texts with pupils is one of the main aims of this dissertation.

—————“Ta’limning ——— buyuk ——— maqsadi bilim berish , balki hatti-harakatlarga o’rgatishdir”.

G.Spenser.

Zamonaviy pedagogik texnologiyalar ta’lim jarayoni unumdorligini oshiradi, o’quvchilarda mustaqil fikrlash qobiliyatini shakllantiradi, o’quvchilarda bilimga ishtiyoq va qiziqishni oshiradi, bilimlarni mustahkam o’zlashtirish, ulardan amaliyotda erkin foydalanish ko`nikma va malakalarini shakllantiradi. Pedagogik texnologiyaga asoslangan ta’lim jarayonida o’qituvchi faoliyati doirasi aniq belgilanadi, talimni tashkil etishning aniq texnologiyasi ko`rsatiladi. Shuning uchun

ham zamonaviy pedagogik texnologiyalarni ta'lim jarayoniga joriy etish, ta'lim samaradorligini oshirish uchun tinimsiz izlanish bugungi kunning ehtiyojiga aylandi.

1. “Keys stadi” metodi ta'lim texnologiyasi sifatida

Bugungi ta'lim jarayoning interfaol usullarsiz tasavvur etish qiyin. Ta'lim jarayonida qo'llanilgan interfaol usullar muayyan guruhlarda o'qitiladigan o'quv fanning bosh maqsadiga yo'naltirilgan bo'lishi kerak. Aks holda qo'llanilgan interfaol usul hech qachon ahamiyatga ega bo'lmay qoladi. O'qituvchi tanlagan usul dars davomida bolaning faolligini, kattalar va tengdoshlari bilan to'g'ri muloqot qila olishini ta'minlashi, tilda mavjud, biroq o'quvchi uchun notanish bo'lgan yangi so'z va iboralarning mazmunini anglash, eslab qolishga, muloqot jarayonida qo'llashga harakat qilish ko'nikmalarini shakllantirishi zarur.

Taniqli didakt olimlardan biri I.Y.Lerner o'quvchilarda ijodiy tafakkur ko'nikmalarini shakllantirish masalasiga bag'ishlangan “Развитие мышление учащихся” (M.Prosvesheniye,1982) nomli tadqiqotida: “Tafakkur bilimlarni o'zlashtirish bilan rivojlanadimi?” degan muammoni o'rtaga tashlaydi va bu savolga “Yo'q” deya javob beradi. Bilimlar zanjirida agar aloqadorliklar – bog'lanish, qiyos, sabab-natija munosabatlari bo'lmasa, u tafakkurni, ya'ni tarbiya ko'rgan shaxsni bera olmaydi. Bilim olishning ham, ta'lim oluvchiga bilim berishning ham, unga malaka, ko'nikma, odatlarni singdirishning ham, tabiatini shakllantirishning ham xilma-xil vosita, yo'l va usullari mavjud.

O'zbek tili ta'limi jarayonida bir qancha interfaol metodlardan foydalanish ish samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Masalan keys-stadi usuli.

“Keys-stadi” inglizcha so'z bo'lib, (“case”- aniq vaziyat, hodisa, “study”- o'rganmoq, tahlil qilmoq) aniq vaziyatlarni o'rganish, tahlil qilish asosida o'qitishni amalga oshirishga qaratilgan metod hisoblanadi. Bu metod haqida inglizcha aytiladigan “case – true life”, ya'ni “keys – haqiqiy hayot” iborasiga ko'ra keys – real hayotning “bir parchasidir”. Shunga ko'ra bu metodni “amaliy holatlarni o'qitish

metodi” deb ham ataladi. Mazkur metod muammoli ta’lim metodidan farqli ravishda real vaziyatlarni o’rganish asosida aniq qarorlar qabul qilishga asoslanadi. Agar u o’quv jarayonida ma’lum bir maqsadga erishish yo’li sifatida qo’llanilsa, metod harakteriga ega bo’ladi, biror bir jarayonni tadqiq etishda bosqichma-bosqich, ma’lum bir algoritm asosida amalga oshirilsa, texnologik jihatni o’zida aks ettiradi. O’quvchilar vaziyatni tahlil qilishlari, muammo mohiyatini tushunishlari, mumkin bo’lgan yechimlarni taklif etishlari va ularning eng yaxshilarini tanlashlari kerak.

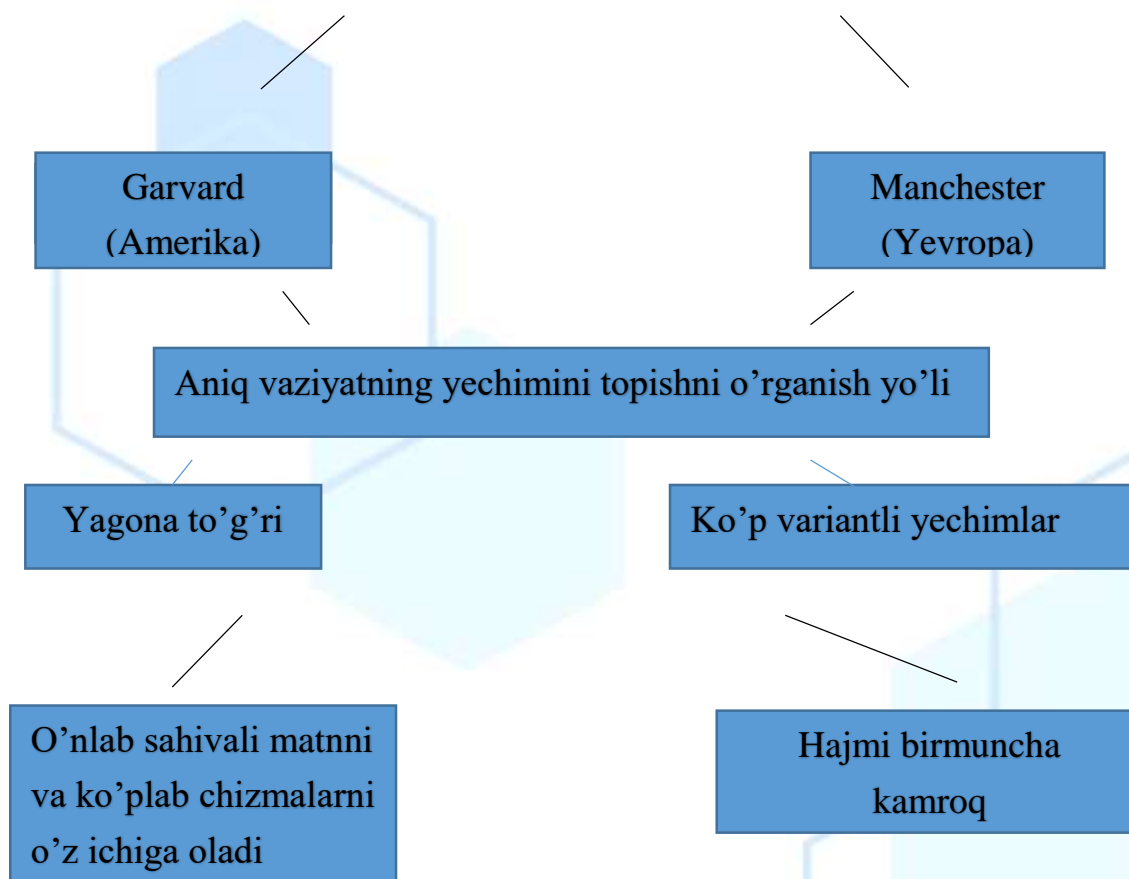
Ushbu metod dastlab 1920-yilda Garvard biznes maktabida qo’llanilgan. Garvard biznes maktabining o’qituvchilari biznes yo’nalishidagi aspirantura bo’limi uchun to’g’ri keladigan darsliklarning mavjud emasligini tez angelaydilar. Ushbu masalani dastlabki qadam yetakchi biznes amaliyotchilaridan interv’yu olish omillar yuzasidan batafsil hisobot yozish bo’ldi. Ma’ruza tinglovchilariga u yoki bu tahskilot to’qnash kelganda konkret vaziyat, ushbu vaziyatni tashkil etish asosida uning yechimini topish tarzida taqdim etilar edi.

Keys-stadining ikki klassik maktabi – Garvard (Amerikada) va Manchester (Yevropada) maktablari mavjud. Garvard maktabi doirasida mazkur metod yagona to’g’ri yechimni izlashni o’rgatish metodi hisoblanib, ikkinchi maktab (Manchester) keysda bayon qilingan muammoli vaziyat yechimining ko’p variantligini taklif qiladi. Amerika keyslari o’nlab sahifali matnni va ko’plab chizmalarni o’z ichiga oladi. Yevropa keyslari hajmi birmuncha kamroq.

Chet ellardagi biznes-maktablarda odatiy vaziyatlarni o’rganishga o’quv vaqtning o’rtacha 25% dan 90% gacha bo’lgan qism ajratiladi. Masalan, Chikago universiteti biznes-maktabida o’quv vaqtning 25% i keyslar ulishiga, Kolumbiya universitetida – 30%, Uortonda esa – 40% iga to’g’ri keladi. Mashg’ulotlarni ushbu metod bo’yicha uning “ilk ixtirochisi” – Garvard yetakchilik qiladi. GBMda o’qish vaqtida 700 tagacha keyslarni ko’rib chiqadi va buning uchun o’quv vaqtning 90% gacha qismini sarflaydi.

Keys-stade maktablari

Keys stadi ishlab chiqarishning ikki klassik maktabi

Bunda shunday aniqlik kiritish kerak: moliyaviy fanlarga ixtisolashgan maktablarda keyslar salmog'i asosiy fanlar – menejment, marketing, axborot texnologiyalari, xodimlarni nisbatan ancha kamdir.

Mamlakatimizda ta'lim sohasida keys-stadi, asosan, mutaxassislarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish tizimida, ayniqsa boshqaruv sohasida qo'llaniladi. Keyingi yillarda oliy o'quv yurtlarida ham o'qituvchilarning keyslarni ishlab chiqish va amalga oshirishga qiziqishi oshayorganligi kuzatilyapti.

Keysni tahlil qilishga o'rgatishda talabalarga sabab va oqibat aks etgan tayyor keyslar umumiy tarzda beriladi. Bu orqali talabalar keys bilan ishlash ko'nikmalarini egallaydilar. Talabalar tajribasida tahlil qilingan keyslarning ko'payib borishi, yangi vaziyatlarni hal qilinishida katta yordam beradi. Kasb-hunar kollejlari ta'lim tizimida keys-stadi texnologiyasidan foydalanish o'quv jarayoni faollashtiradi, talabalarning bilim olish imkoniyatlari kengaytiradi. Keys-stadi texnologiyasini qo'llashdan oldin,

texnologiya metodik jihatdan tasdiqlangan bo'lishi, ta'lim dasturiga nisbatan umumlashgan, o'qituvchining ish rejasiga kiritilgan bo'lishi lozim. O'qituvchi ish rejasida o'quv fanlarining qaysi bo'lim, mavzularida keys-stadi uslubidan foydalanishi ko'rsatilib o'tilishi kerak. Bu masalalarni tahlil qilish metod birlashmalarning zimmasiga yuklanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Karimov I.A. Barkamol avlod-O'zbekiston taraqqiyotining poydevori. Toshkent: "Sharq", 1998. –B.63.
- 2.M.Mahmudov. “ O'quv materialini didaktik loyihalash tizimi”. Pedagogik mahorat 2002-yil. 3-son
3. 2.M.Mahmudov. “ O'quv materialini didaktik loyihalash tizimi”. Pedagogik mahorat 2003-yil. 1-son
- 4.M.Ochilov. “Yangi pedagogic texnologiyalar” 2000-yil
- 5.Sobirova M.R.”O'zbek tili darslarida interfaol usullardan foydalanish”
- 6.Ahmedova H.O'zbek tili o'qitishning zamonaviy texnologiyalari.-Toshkent: Tafakkur,2012.-96
7. Abdurahmanov G'.,Rustamov H Ona tili.10-sinf uchun darslik.Toshkent, “O'qituvchi” nashriyoti,2003-yil
8. Tolipov O', Usmonboeva M. Pedagogik texnologiyalarning tatbiquiy asoslari. – Toshkent: “Fan”, 2006. –B.261.
9. Ne'matova N., G'ulomov A., Abdurimova M. Ijodiy matn ustida ishlash. - Toshkent, “O'qituvchi”, 1997. –V.48.
10. Ochilov M. Yangi pedagogik texnologiyalar. – Qarshi: Nasaf, 2000. –B.
11. Roziqov O, Mahmudov M, Adizov B, Hamroev A. Ona tili didaktikasi. –

Toshkent: Yangi asr avlod, 2005. -B.238.

12. Rajabzoda H, Safarov A. Pedagogik texnologiyalarni o'quv jarayonida 1995. V. 293.

13. Rajabzoda H, Safarov A. Pedagogik texnologiyalarni o'quv jarayonida samarali qo'llash-hozirgi zamon ta'limi talabi. – Buxoro, 2008. – B.36.

14. Saidahmedov N. Yangi pedagogik texnologiyalar (nazariya va amaliyot). – Toshkent: Moliya, 2003. –B. 358.

15. Tolipov O'. Ta'lim: o'qituvchi va o'quvchi faoliyati // “Sog'lom avlod” jurnali, 2000, № 7-8, 20-23-betlar.

16. Tolipov O'.Q, Usmonboeva M. Pedagogik texnologiyalarning tatbiqiy asoslari. – Toshkent: “Fan”, 2006. –B.262.